

Soini, Sirpa

Geenitestausta ja lakien henki: tutkimus geenitestien sääntelystä

Unigrafia. Helsinki 2020. X + 173 sivua.

Lakimies

3-4/2021

s. 630–638

1. Johdanto

Oikeustieteen kandidaatti, varatuomari *Sirpa Soinin* väitöstudium Geenitestausta ja lakien henki: tutkimus geenitestien sääntelystä on artikkeliväitöskirja, joka koostuu kolmesta geenitestejä käsittelevästä referee-artikkelista, yhdestä toimitetussa kirjassa julkaistusta luvusta sekä 173 sivua käsittävistä yhteenveto-osista. Yhteensä tekstisivuja on noin 215. Artikkeleista kolme on kirjoitettu englanniksi ja yksi suomeksi. Väitöskirjan yhteenveto-osa on kirjoitettu suomeksi.

Tutkimuksen osa-artikkeleista ensimmäinen kartoittaa geenitestejä koskevaa lainsäädäntöä Länsi-Euroopassa. Artikkelissa pohditaan tarkemmin suoraan kuluttajille suunnattuja ja vakuutustoiminnassa käytettäviä geenitestejä. Toinen osa-artikkeleista käsittelee alkion geenitestausta. Molemmat edellä mainitut englanninkieliset artikkelit ovat luonteeltaan eurooppalaista oikeustilaa kartoittavia ja vertailevia tutkimuksia. Tutkimuksen kolmas osa-artikkeli on julkaistu suomeksi kotimaisessa lääketieteellisessä julkaisussa ja käsittelee suoraan kuluttajille tarjottavien geenitestien haasteita Suomessa. Viimeinen tutkimuksen osa-artikkeleista käsittelee myös kuluttajille tarjottavia geenitestejä, mutta kielenä on englanti ja näkökulmaksi on valittu geenitestien saatavuus rajat ylittävänä palveluna ja tästä koituvat kansalliset haasteet. Tutkimuksen suomenkielinen yhteenveto on sangen laaja suhteessa osa-artikkeleiden laajuuteen.

Tutkimuksen kokonaislaajuus yhteenveto-osan laajuus huomioon ottaen on riittävä ja sekä artikkeleiden että yhteenvetokielivalinnat ovat hyvin perustellut. Myös tutkimuksen kieliasu on asianmukainen ja viimeistelty. Esitarkastusvaiheessa havaitut kielelliset puutteet on pääosin korjattu, eivätkä jäljelle jääneet satunnaiset virheet haittaa lukemista.

* Virallisten vastaväittäjien, dosentti *Salla Silvolan* ja professori *Veikko Launiksen* Helsingin yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle antama, 20.8.2020 päivätty lausunto.

2. Väitöskirjan aihe ja nimi

Väitöskirjan aihe on erittäin ajankohtainen. Eri tarkoituksia varten tehty geenitestaus yleistyy ja kansainvälistyy jatkuvasti. Geenitestauksen käyttöalue on huomattavan laaja. Sitä on jo pitkään käytetty hyödyksi viranomaistoiminnassa tutkittaessa muun muassa rikoksia, katoamistapauksia ja sukulaisuussuhteita, ja sen käytöstä biolääketieteellisessä tutkimuksessa on tulossa lähes säännönmukaista. Geenitestien käyttö kliinisessä hoitotyössä tekee vielä tuloaan. Soini ei ole valinnut aiheekseen perinteisempiä geenitestauksen aihealueita tai geenitestausta kliinisessä hoitotyössä, vaan hän tarkastelee osa-artikkeleissaan geenitestien käyttöä vakuutustoiminnassa ja alkiodiagnostiikassa. Geenitestien asiantuntijakäytön lisäksi hän on ottanut tarkasteltavakseen geenitestien käytön suoraan kuluttajille suunnattuna palveluna ja tähän liittyvät haasteet.

Näistä teemoista nimenomaan kuluttajille suunnatut palvelut ovat viime aikoina saaneet kotimaisessakin keskustelussa paljon huomiota. Omaa geneettistä alkuperäänsä kartoittava henkilö on saattanut saada yleisemmän maantieteellisen alkuperätiedon sivutuloksena sellaisia tietoja perhesuhteistaan, joihin hän ei ole voinut varautua. Ja koska geneettinen tieto ei koskaan rajoitu vain henkilöön itseensä, yllätyksellinen tieto on saattanut koskettaa myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole itse aktiivisesti hakeutuneet testattaviksi. Keskustelua herättää näissä tilanteissa muun muassa se, toimivatko geenitestejä tarjoavat yritykset vastuullisesti palveluita tarjotessaan, ja kenellä on vastuu toimia ja antaa tukea asiakkaalle, hänen perheelleen ja muille asianosaisille, jos saadut tiedot herättävät lisäkysymyksiä. Vaikka geenitestien käyttö vakuutustoiminnassa ei ole saanut kansallisella tasolla kovin paljon huomiota ja siihen kohdistuvat uhkakuvat eivät ole ainakaan vielä toteutuneet Suomessa, on siihen liittyvä pohdinta etenkin kansainvälisestä näkökulmasta ajankohtaista. Alkiodiagnostiikan käyttö on Suomessa ja suurimmassa osassa Länsi-Eurooppaa jo arkipäivää, mutta keskustelua siitä, kuinka laajalti sitä voidaan tai tulee käyttää, on käytävä jatkuvasti. Soinin tutkimuksessakin käsitellyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut kertovat hyvin konkreettisella tasolla siitä, että joissain yksittäisissä Euroopan maissa pääsyä alkiodiagnostisten palveluiden piiriin on voimakkaasti rajattu. Suomessa hallituksen odotetaan antavan vuoden 2020 loppuun mennessä eduskunnan käsiteltäväksi niin sanotun genomilain, jonka tarkoituksena on tukea genomitiedon vastuullista, yhdenvertaista ja tietoturvallista käyttöä ihmisten terveyden hyväksi. Edellä todetuin perustein on täysin selvää, että väitöskirjan aihe on erittäin ajankohtainen.

Väitöskirjan nimi viittaisi kuitenkin siihen, että geenitestejä käsiteltäisiin laajemminkin kuin mihin väittelijä on päätenyt. Väittelijä on sivulla 9 rajannut tutkimuksensa ulkopuolelle vahingonkorvausoikeudelliset näkökohdat, geeniterapian, biopankit, lääketieteellisen tutkimuksen, tutkimusetiikan, ri-

kostutkinnan, oikeuslääketieteen ja tietosuojakysymykset näitä rajouksia sen kummemmin perustelematta. Vaikka joitain rajouksia on eittämättä ollut pakko tehdä, koska muutoin tutkimus olisi pirstaloitunut liikaa, olisi tehdyt rajaukset ja valitut tutkimuskohteet tulleet perustella. Toisaalta myöskään osa-artikkeleiksi valituissa tutkimuksissa valitut teemat eivät tule tutkimuksen yhteenveto-osassa tasapuolisesti käsitellyiksi. Vakuutustoiminnassa käytettyjä geenitestejä tai suoraan kuluttajille tarjottaviin geenitesteihin liittyvää problematiikkaa käsitellään yhteenveto-osassa huomattavasti vähemmän kuin alkioestimausta. Tällekin valinnalle olisi ollut mielenkiintoista lukea perustelut. Väitöstilaisuudessa väittelijä on perustellut tehtyjä rajoja aineiston kertymisellä sellaisten hankkeiden kautta, joihin hän on osallistunut. Erityisesti alkioestimaukseen on korostuneesti liittynyt myös arvokeskustelu, joka on innoittanut väittelijän keskittymään juuri siihen. Osansa on ollut myös sillä, että esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuinmessä käsitellyt tapaukset ovat geenitestien osalta rajoittuneet juuri alkiodiagnostiikkaan, joten analysoitava materiaali on osaltaan määrittänyt tutkimuksen kohdentamista.

Joka tapauksessa lukija jää kaipaamaan tietoa siitä, ovatko väittelijän näkemykset geenitestien käytöstä vakuutustoiminnassa ja erityisesti kuluttajille tarjottavien geenitestien osalta kehittyneet huomattavasti aiemmin kirjoitettujen osa-artikkeleiden kirjoittamisen jälkeen. Väittelijä kyllä päivittää osa-artikkeleissa esittämänsä tiedot kunkin artikkelin osalta yhteenvetoartikkelin jaksossa 2.6, mutta osaan teemoista ei tämän jälkeen juurikaan palata. Kaikkien tutkimuksen osa-alueiden yhtäläinen analyysi olisi tehnyt yhteenveto-osasta tasapainoisemman suhteessa väitöskirjan osa-artikkeleihin. Vaihtoehtoisesti niiden huomattavasti kevyempää käsittelyä olisi tullut perustella tarkemmin.

3. Tutkimuksen kysymyksenasettelu ja rakenne

Soini on asettanut päätavoitteekseen (s. 7 ja s. 144) biolääketieteeseen ja erityisesti geenitestaukseen liittyvien oikeudellisten käytäntöjen paikantamisen ja jäsentämisen moniarvoisessa länsimaaisessa yhteiskunnassa. Se, mitä oikeudellisilla käytännöillä tässä yhteydessä nimenomaisesti tarkoitetaan, jää sivulla 7 vielä hieman epäselväksi. Totutusti oikeudellisilla käytännöillä tarkoitetaan tuomioistuinten tai muiden oikeudellisten toimijoiden ratkaisutoimintaa. Väittelijä selvittääkin esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä ja Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden harkintamarginaalin rajoja biolääketieteen ja erityisesti geenitestien näkökulmasta, mutta vasta väitöskirjan yhteenveto-osan luvussa 6 (s. 101 alkaen). Ennen kuin väittelijä pääsee tänne asti, lukijalle on esitelty perusteellisesti ja yli 80 sivun verran genetiikan mah-

dollisuuksia (luku 2), sitä, mille oikeudenalalle tutkimus sijoittuu (luku 3), mitä bioetiikalla tarkoitetaan ja mikä sen merkitys on (bio-)oikeudelle (luku 4) sekä kysymystä oikeuden ja moraalin suhteesta (luku 5). Vaikka luku 6 on sisällöllisesti korkeatasoinen, se on laajuudeltaan vain 16 sivua. Myös väitöskirjan loppuun koottu lista tutkimuksessa käsitellyistä oikeustapauksista vastaa lukijan mielikuvaa siitä, että oikeudellisen ratkaisutoiminnan käsittely on tutkimuksen alussa asetettuja odotuksia kevyempi. Tässä kohdin väittelijän puolustukseksi on tosin todettava, että erityisesti geenitesteihin tai alkiodiagnostiikkaan liittyvien eurooppalaisten tapausten lukumäärä on vielä vähäinen. Väitöskirjan rakenteen esittelyssä Soini toteaa myös, että tarkastellut oikeustapaukset on tarkoitettu vain havainnollistamaan teoriaosuutta ja sääntelyn ongelmia biolääketieteen alalla.

Lukija jääkin pohtimaan, kumpi on kirjoittajan ensisijainen tavoite: oikeudellisten käytäntöjen paikantaminen ja jäsentäminen vai biolääketieteellisen sääntelyn oikeusteoreettinen analysointi, jossa oikeustapaukset ovat vain yksi havainnollistamisen väline? Olisiko sittenkin niin, että väittelijä mieltää oikeudelliset käytännöt laajassa merkityksessä, jolloin varsinaisten tuomioistuintapauksen analysointi ei olekaan ollut edes etukäteen asetettu tutkimustavoite, vaan todella vain yksi oikeudellisten käytäntöjen analyysin osa? Väitöstilaisuudessa Soini tarkensi tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena olleen oikeudellisten käytäntöjen tutkiminen sen laajassa merkityksessä.

Oikeudellisilla käytännöillä *laajassa* merkityksessä tarkoitetaan kaikkea yhteiskunnallista viestintää, jonka teemana on oikeusjärjestyksen soveltaminen, tulkitseminen tai muuttaminen ja joka tällä tavoin osallistuu oikeusnormien tuottamiseen tai uusintamiseen.¹ Oikeudelliseksi käytännöksi katsotaan tuolloin myös esimerkiksi lain soveltaminen arjessa tai työelämässä, kuten ostosten tai palkan maksamisessa tai – keskeisemmin väitöskirjan aihealueeseen kuuluvina toimintoina – geenitestiä tarjoamisessa kuluttajille tai hedelmöityshoitoa hakeville. Professori *Kaarlo Tuorin* käyttämän terminologian mukaan voidaan tehdä erottelu ensimmäisen ja toisen asteen oikeudellisten käytäntöjen välillä.² Soini kertoo tutkimuksensa metodologiaa koskevassa luvussa valinneensa lähtökohdakseen sekä ensimmäisen että toisen asteen oikeudelliset käytännöt (s. 12).

Jos Soinin ensisijaisena tavoitteena on ollut oikeudellisten käytäntöjen paikantaminen ja jäsentäminen niiden suppeassa tarkoituksessa, väitöskirjan rakenne ei ole paras mahdollinen, vaan erityisesti lukuja 3 – 5 (mahdollisesti myös luku 2) olisi tullut voimakkaasti tiivistää ja luvun 6 analyysia lisätä, jotta varsinaiseen asiaan päästään nopeammin ja analyysi olisi painottunut väittelijän itselleen asettamaan kohteeseen. Jos – ja kun – väittelijän keskeinen tavoite on kuitenkin ollut biolääketieteellisen sääntely-ympäristön teoreettinen analyysi ja hän mieltää oikeudelliset käytännöt hyvin laajasti niin, että ne käsittävät myös

1. Kaarlo Tuori, Kriittinen oikeuspositivismi. WSLT 2000, s. 138, 148.

2. Kaarlo Tuori, Oikeustieteen laatuksiteerit. Lakimies 6/2019, s. 787–790, 788.

muiden kuin varsinaisten oikeudellisten toimijoiden keskuudessa käydyn keskustelun, väitöskirjan rakenne puoltaa huomattavasti paremmin paikkaansa. Tuolloinkin väittelijän olisi toki tullut kirjata tarkemmin tutkimuksen tavoitteet jo siinä yhteydessä, kun niitä ensimmäisen kerran käsitellään. Lukijalle jää nyt mielikuva siitä, että Soinin itselleen asettama tavoite ei ole ollut työn edetessä kovin selkeä, ja väittelijä on antanut tutkimuksen johdattaa tekijäänsä eikä toisin päin. Käytännössä tosin lienee niin, että lähes jokaisessa väitöskirjaprosessissa tavoite tarkentuu vasta prosessin kuluessa.

4. Oikeudenala ja suhde aikaisempaan tutkimukseen

Väittelijä kertoo lähtökohtaisen oppiaineensa olevan lääkintä- ja bio-oikeus (s. 53), mutta oikeudenalaa käsittelevässä perusteellisessa selvityksessään väittelijä lopulta paikantaa väitöskirjatutkimuksensa osin *terveysoikeuden*, mutta parhaiten *biolääketieteen oikeuteen* kuuluvaksi, ”sitä kun se on kuvattu jo vuonna 1992.” Virkkeen lopussa ei ole lähdeviitettä, josta lukija olisi voinut tarkistaa, miten biolääketieteen oikeus on väittelijän tarkoittamassa lähteessä kuvattu. Ja vaikka luvussa käsitellään biolääketiedeoikeutta erityisesti lääkintäoikeuden eurooppalaista kehitystä koskevassa luvussa 3.3, tuostakaan yhteydestä ei ole löydettävissä lähdeviitettä yhteenkään vuoteen 1992 osoittavaan teokseen.

Olisi ollut oletettavaa tai jopa todennäköistä, että väittelijä viittaa professori *Raimo Lahden* toimittamaan julkaisuun *Biolääketiede ja laki*, joka julkaistiin kyseisenä vuonna ja joka oli yksi ensimmäisistä kirjana julkaistuista lääkintä-oikeudellisista teoksista 1990-luvulla. Kirja löytyy myös väitöskirjan yhteenve-to-osan lähdeluettelosta. Professori Lahti kuitenkin pitäytyy mainitussa teoksessa biolääketieteen alan sääntelyä kuvaavassa johdannossaan perinteisen *lääkintäoikeus*-termin käytössä, joten lukija ei edes omalla salapoliisityöllään pysty jäljittämään teosta, johon väittelijä viittaa. Tämä on erittäin harmillista, sillä tuo lause on kenties koko luvun tärkein, sillä siinä väittelijä paikantaa oman tutkimuksensa oikeudenalojen kentällä.

Lähdeviitteen puuttuminen vaikuttaa heijastavan väittelijän laajempaakin epävarmuutta siitä, miten oikeudenalakeskusteluun tulisi suhtautua. Sivulla 61 väittelijä toteaa, että ”rakkaalla lapsella on monta nimeä”. Hän jatkaa sivulla 63, että terveys-, terveydenhuolto-, potilas-, lääke-, sosiaali-, lääkintä-, bio-, biolääketiede yms. -oikeuden rajat eivät ole selviä. Lääkintäoikeuden itsenäisyys-taisteluun ja siihen Tuorin mukaan liittyvään rahoituksen tavoittelua koskevaan kritiikkiin väittelijä vastaa lääkintä- ja bio-oikeuden tutkijoiden selkeimmän motiivin liittyvän pikemminkin samaa aihealuetta tutkivien henkilöiden pyrkimykseen muodostaa tiedeyhteisö ”vertaisten” kanssa. Väittelijä kyllä noteeraa

oikeudenalajaotuksen perinteisemmänkin tehtävän, eli sen tehtävän oikeusjärjestyksen systematisoinnissa ja koherenssin kehittämisessä ja ylläpitämisessä oikeusperiaatteiden kautta. Vastaus kysymykseen, miten esimerkiksi sijaissynnytyksiin tulisi suhtautua, saattaa riippua paljonkin siitä, tarkastellaanko asiaa sopimusoikeuden, työoikeuden, lapsioikeuden vai naisoikeuden näkökulmasta. Ja jos terveysoikeuden edustajat katsovat eri ilmiöitä pikemminkin terveydenhuollon järjestelmätason kuin asiakkaan näkökulmasta, on mahdollista, että vastaus riippuisi myös siitä, esitetäänkö kysymys terveys- vai lääkintäoikeuden edustajalle.

Vaikka oikeudenalaa koskeva jakso on pitkätkö (11 sivua ss. 53–64), väittelijä onnistuu luomaan hyvän kuvan oikeudenalajaottelua koskevasta aiemmasta keskustelusta ja siihen liittyvistä vivahteista. Se, mitä perinteisemmällä oikeudenalalla saattaisi pitää tarpeettomankin yksityiskohtaisena tarkasteluna, on tällä kehittyvällä oikeudenalalla – millä tätä rakasta teiniä sitten kutsutaankin – perusteltua.

Väittelijä on myös erittäin hyvin perillä aiemmasta oikeustieteellisestä tutkimuksesta valitsemassaan tutkimusaiheessa Suomessa. Kuten hän toteaa, aiempi tutkimus on hyvin vähäistä ja aiempia väitöskirjatutkimuksia ei aiheesta ole oikeustieteessä kirjoitettu. Lähin aiempi tutkimus on *Nina Meincken* ansiokas lisensiaattitutkimus Geenitestit – oikeudellisia kysymyksiä vuodelta 2001, joka edustaa perinteisempää oikeusdogmaattista otetta ja on sisällöltään huomattavan erilainen kuin mitä nyt kyseessä oleva tutkimus ja erityisesti sen yhteenveto-osa ovat. Väittelijä luettelee sivulla 11 asiantuntevasti myös aiemmat aiheita sivuavat väitöskirjatutkimukset lääkintä- ja bio-oikeuden alalla. Mainittakoon kuitenkin, että luetteloon sisältyy yksi vuosilukuvirhe: *Salla Lötjösen* lääketieteellistä tutkimusta koskeva väitöskirja on vuodelta 2004 eikä 2003. Muualla tutkimuksessa ja lähdeluettelossa tieto on kirjattu oikein. Kansainvälisistä tutkijaryhmistä Soini on maininnut vain kanadalaisen *Bartha Maria Knoppersin* tutkimusryhmän ja hollantilaisen *Henrietta Roscam Abbingin* tutkimukset, vaikka toki muitakin huomionarvoisia tutkimusyksiköitä on olemassa niin Euroopassa kuin sen ulkopuolellakin. Väitöskirjan muusta sisällöstä ja lähdeluettelosta käy ilmi, että myös väittelijä on tästä kuitenkin erittäin tietoinen.

Sen sijaan filosofian alalta voidaan osoittaa muitakin erityisesti kotimaisia keskustelijoita, jotka olisivat kaivanneet oman kirjauksensa filosofisen tutkimuksen alaa kuvaavaan jaksoon sivulla 10. Professori *Veikko Launiksen* pitkäjänteinen työ genetiikan käyttöä koskevien eettisten kysymysten keskustelijana ansaitsee eittämättä tulla mainituksi, mutta muitakin suomalaisia filosofi-olisi tässä voinut mainita: väittelijä on väitöskirjan muun sisällön ja lähdeluettelon perusteella tietoinen myös professori *Matti Häyryn* tutkimuksista, mutta jättänyt ne mainitsematta tässä yhteydessä. Samoin maininnanarvoisia olisivat olleet dosentti *Tuija Takalan* tutkimukset ja erityisesti hänen väitöskirjansa *Genes, Sense and Sensibility: Philosophical Studies on the Ethics of Modern Biote-*

chnologies (University of Turku, 2000). Jälkimmäistä teosta ei löydy myöskään lähdeluettelosta. Oman mainintansa olisivat ehkä ansainneet myös professori *Pekka Louhiala* ja professori *Juha Räikkä*, joita ei myöskään mainita yhteenve-toartikkelin lähdeluettelossa.

5. Menetelmät ja lähdemateriaali

Kuten Soini on itsekin oivaltanut, tutkimuksessa sovelletaan sekä oikeus-dogmaattisen että oikeusteoreettisen tutkimuksen menetelmiä. Tutkimuksen osa-artikkelit on kirjoitettu soveltaen oikeusdogmaattista tutkimusmenetelmää ja yhteenveto-osa soveltaen oikeusteoreettista tutkimusmenetelmää. Väittelijä hallitsee molemmat menetelmät hyvin. Vaikka tämä menetelmällinen ero yhtiäältä osoittaa erittäin myönteisellä tavalla, että väittelijä hallitsee molemmat menetelmät ja osaa soveltaa niitä tutkimuksessaan, tuo se tutkimukseen kokonaisuutena jonkin verran epäyhtenäisen vaikutelman. Toisaalta menetelmäero tuo esiin myös sen, kuinka paljon tutkija on kypsynyt pitkän tutkimusprosessin kuluessa. Tutkimuksen yhteenveto-osa on erittäin kypsän tutkijan taidonnäyte, ja siinä uppoudutaan varsin syvälle ja laajalti oikeuden ja moraalin rajapintaan.

Väitöskirjan lähdemateriaalina käyttämä kirjallisuus on laajuudeltaan huomattava ja viestii väittelijän lukeneisuudesta ja kansainvälisestä verkottuneisuudesta, joka käy selvästi ilmi myös tutkimuksen sisällöstä. Toisaalta lukija kiinnittää huomiota siihen, että kotimaisia lähteitä on käytetty suhteellisesti varsin vähän. Kuten edellä on todettu, kotimaistakin, etenkin filosofista tutkimusta aiheesta olisi ollut tarjolla lisääkin. Toisaalta käytetyn lähteistön volyymi on jo nykyisellään hyvinkin riittävä, joten sen laajentaminen entisestään olisi ehkä ollut jo liikaa vaadittu. Lähteistön kansainvälinen painotus on kuitenkin harmillista siinä mielessä, että Soini toteaa yhteenvetoartikkelin kielivalinnan osalta (s. 16), että hän haluaa osallistua omaan kotimaisen oikeuskulttuurin parissa käytävään keskusteluun sen omalla kielellä ja käsitteillä. Tämä olisi onnistunut vieläkin paremmin, jos kielen lisäksi myös keskustelukumppanit olisivat olleet nykyistä laajemmin kotimaiset.

6. Tutkimuksen tulokset

Väitöskirja osoittaa väittelijän syvällistä oman tieteenalansa ja sen tutkimuksen teorian tuntemusta, joka yltää – erityisesti bioetiikan käsitteen ansiokkaan

tarkastelun osalta – jopa oikeustieteen tieteenalan rajan yli moraali filosofian puolelle. Tutkimuksen osa-artikkeleista artikkelit I ja II ovat muita artikkeleita laadukkaimmat. Väittelijä osoittaa hallitsevansa niissä aihepiirinsä paitsi kansallisen, myös kansainvälisen ja vertailevan oikeuden tasolla. Artikkelit III on sekin hyvää ja varmaa oikeustieteellistä tutkimusta, mutta ehkä lääkäreille suunnatusta julkaisukanavasta (Suomen Lääkärilehti) johtuu, että tutkimus jää hieman kahta ensimmäistä artikkelia kuvailevammaksi. Artikkelin IV – vaikka se on aiheeltaan erittäin mielenkiintoinen – on jäänyt hieman kiireen tuntua. Tutkimuksen yhteenveto eroaa tutkimusotteeltaan ja ajattelun kypsyydessä ja syvällisyydessä osa-artikkeleista huomattavan paljon.

Väittelijä on koonnut yhteenveto-osan jokaisen luvun loppuun oman yhteenvedon, jossa hän kuvailee luvuittain ne johtopäätökset, joihin hän on päätenyt. Teksti on kussakin luvussa sujuvaa ja etenee luontevasti. Väittelijä ei myöskään syyllisty ylivarovaisuuteen johtopäätöksissään, vaan esittää rohkeasti myös omia kriittisiä näkemyksiään laajalti tunnustettujen auktoriteettien ajatuksista. Soinin väitöskirjatutkimus on oikeustieteen tutkijan tutkimusmatka, joka alkaa kansallisten ja kansainvälisten normien pintapuolisesta tarkastelusta ja päättyy syvälle normien taustalla vaikuttavan arvokeskustelun maailmaan. Väittelijän pyrkimys löytää tasapaino oikeuden ja moraalin välisessä vuoropuhelussa ja tuon tasapainon löytämisen ja säilyttämisen haasteellisuus on läsnä yhteenveto-osan jokaisessa luvussa. Väittelijän keskeisimmät tutkimustulokset ovatkin eräänlaisia menettelyohjeita kaikille biolääketiedettä tutkiville tieteenaloille eivätkä ne ole suunnattu vain oikeustieteen edustajille. Soini käsittää oikeudellisia käytäntöjä luoviksi toimijoiksi paitsi juristit, myös lääketieteilijät ja filosofit. Geenitestiä sääntelyn tulisikin olla Soinin mukaan tieteidenvälistä aktiivista keskustelua, jonka oikeutusta ja arvopohjaa tulisi säännöllisesti tarkastella kriittisesti.

7. Yhteenveto

Olemme saamamme tehtävän mukaisesti tuoneet esiin kriittisiä huomioita, joihin katsomme oikeustieteen kandidaatti, varatuomari Sirpa Soinin väitöskirjan antavan aihetta. Soinin vahvuuksia ovat oman tutkimusalan ja siihen liittyvän oikeudellisen ja eettisen keskustelun syvä tuntemus, laaja lukeneisuus sekä kriittinen ajattelu. Väitöskirja on laadittu erittäin ajankohtaisesta ja sekä oikeudellisesti että filosofisesti kiinnostavasta aiheesta. Tutkimuksen yhteenveto eroaa tutkimusotteeltaan ja ajattelun kypsyydessä ja syvällisyydessä osa-artikkeleista huomattavan paljon. Tähän lienee syynä aiemmin julkaistujen artikkeleiden ja yhteenveto-osan valmistumisen välinen pitkä aika, mikä tuo monografiaväitöskirjoista poikkeavalla tavalla esiin tutkimuksen kronologisen etenemisen. Vaikka

tämä yhtäältä osoittaa erittäin myönteisellä tavalla, että väittelijä hallitsee sekä oikeusdogmaattisen että oikeusteoreettisen tutkimuksen, tutkimusotteen ero tuo tutkimukseen kokonaisuutena jonkin verran epäyhtenäisen vaikutelman. Toisaalta juuri tutkimusotteiden erilaisuudesta johtuu, että tutkimus on aiheeltaan ajankohtainen ja kiinnostava kahdella eri tavalla: geenitestaus ja sen sääntely pintatason ilmiönä sekä oikeuden ja moraalien välinen keskustelu ja pluralismi oikeuden syvärakenteisiin kuuluvana ilmiönä. Tutkimuksen merkittävimmät saavutukset olisivat jääneet toteutumatta, ellei Soini olisi väitöskirjan yhteenve-to-osassa pureutunut tutkimaan pluralismin merkitystä geenitestauksessa juuri niin syvällisesti kuin hän on tehnyt.

Väitöskirja on tärkeä lisä lääkin- ja bio-oikeuden – tai, kuten väittelijä itse haluaisi todettavan, biolääketieteen oikeuden – alan keskustelussa. Soini pyrkii tutkimuksessaan etsimään tasapainoa kahden vastakkaisiin suuntiin vetävän voiman välillä: yhtäältä tulisi tunnistaa ja tunnustaa yhteiskunnallinen ja oikeudellinen pluralismi, mikä on omiaan johtamaan yksittäistapaukselliseen ja ajallisesti muuttuvaan sääntelyyn ja tulkintaan, ja toisaalta sääntelyn tulisi olla mahdollisimman selkeää, riittävän pysyvää, johdonmukaista ja legitiimiä, jotta myös ei-oikeudelliset asiantuntijat pystyisivät sitä seuraamaan ja noudattamaan. Väittelijän dilemma on lainvalmistelijalle hyvinkin tuttu. Väittelijä itse kiteyttää tutkimuksensa mielestämme tärkeimmän tuloksen toivoa herättävästi sivulla 149: ”Pluralismissa oikeusjärjestykset elävät rinnakkain, yhdistyvät ja sekoittuvat toiminnassa ja ajatuksissa. Pluralismi ei ole hallitsematonta kaoottista postmodernia oikeutta, sillä oikeuden syvärakenne tukee monimuotoisen oikeusjärjestelmän hallintaa.”

Kun väittelijä on väitöstilaisuudessa ansiokkaasti puolustanut väitöskirjaansa, esitämme Helsingin yliopiston oikeustieteelliselle tiedekunnalle Sirpa Soinin väitöskirjan Geenitestaus ja lakien henki: tutkimus geenitestien sääntelystä hyväksymistä oikeustieteen tohtorin tutkintoon kuuluvaksi opinnäytteeksi.

Salla Silvola ja Veikko Launis